



## QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH DINAMIKASINI TAHLILI

**Jumaev Qurbonmurat Xurramovich**

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti "Iqtisodiyot"  
kafedrası dotsenti, iqtisodiyot fanlari nomzodi.  
e-mail: [jumayevqurbonmurod1965@gmail.com](mailto:jumayevqurbonmurod1965@gmail.com)

**Annotatsiya:** Maqolada qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishning bugungi kundagi holati, tarmoqning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni, ularning asosiy sohalarining xo'jalik faoliyatlari dinamikasini iqtisodiy tahlili hamda tarmoqni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilishi kerak bo'lgan asosiy muammolar va yo'nalishlar berilgan.

**Tayanch so'zlar:** Qishloq xo'jaligi, dehqonchilik, chorvachilik, fermer xo'jaliklari, dehqon (shaxsiy yordamchi) xo'jaliklar, mahsulot yetishtirish, ekin maydonlari, ekin turlari, hududlar, mutloq qo'shimcha o'garish, o'garish, qo'shimcha o'garish, klaster, identifikatsiya, aqlli ferma.

**Аннотация:** В статье представлены современное состояние сельскохозяйственного производства, роль отрасли в экономике страны, экономический анализ динамики хозяйственной деятельности основных отраслей, а также основные проблемы и направления развития отрасли.

**Ключевые слова:** Сельское хозяйство, фермерство, животноводство, фермерские хозяйства, крестьянские (фермерские) хозяйства, производство, пахотные земли, виды сельскохозяйственных культур, регионы, абсолютное дополнительное изменение, обработка почвы, кластер, дополнительной обработки почвы, идентификация, умная ферма.

**Abstract:** This article presents the current state of agricultural production, the industry's role in the national economy, an economic analysis of the dynamics of economic activity in key sectors, as well as key challenges and development areas.

**Keywords:** Agriculture, farming, livestock farming, farms, peasant farms, production, arable land, crop types, regions, absolute additional tillage, tillage, additional tillage cluster, identification, smart farm.

### KIRISH

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish sohasidagi iqtisodiy islohotlar tufayli aniq-ravshan siljishlarga erishib, qishloqda ko'p ukkladli xo'jalik shakllandi. Biroq bu sohada ishlab chiqarishni tashkil qilish jarayoni nihoyasiga yetgani yo'q, xo'jalik yuritishning yangi maqbul shakllarini qidirish davom etmoqda. Keyingi yillarda Prezidentimiz tashabbusi bilan klaster va kooperatsiya tizimi ish boshladi, lekin hali yetuk natijalar bilan o'zini ko'rsata olgani yo'q.

Agrar iqtisodiyotdagi muhim muammolar jumlasiga ekinlar hosildorligini va chorva mollarining mahsuldorligini oshirish maqsadida seleksiya va urug'chilik,

naslchilik ishlarini kuchaytirish, qishloq xo‘jaligi zararkunandalariga qarshi kurash, ekologik toza mahsulot yetishtirish, atrof-muhitga zararni kamaytirish, qishloq infratuzilmasini rivojlantirish va bu maqsadlarga investitsiyalarni jalb qilishni ko‘paytirib borishni kiritish mumkin.

### **MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI**

Qishloq xo‘jaligi tarmog‘ining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va istiqbollarini baholash masalalari ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Xususan: K.R.Makkonnell[18], A.Zabutiy[14] va boshqalarning ilmiy tadqiqot ishlarida asosan qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini ijtimoiy – iqtisodiy rivojlanishi u yoki bu mamlakatlarning xususiyatlaridan kelib chiqib, konseptual yondashuv asosida amalga oshirilgan bo‘lsa, V.N.Afanasev[9], A.P.Zinchenko[15], P.K.Kundius[17], B.I.Bashkatov[10], A.I.Gozulov[13], Yu.E.Gaabelar[12] o‘z ilmiy ishlarida qishloq xo‘jaligining statistik uslubiyotini va axborotlar bazasini takomillashtirishga alohida e‘tibor qaratgan. Shuningdek, O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini iqtisodiy rivojlantirish va tuzilmaviy–tarkibiy o‘zgarishlarni baholashda B.B.Berkinov[11], T.X.Farmonov[22], O.Z.Zokirov[16], Q.D.Mirzaev[19], D.N.Saidova[20], B.T.Salimov[21] va boshqalarning ilmiy izlanishlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari asosiy turlarini yetishtirish, dehqonchilik va chorvachilik sohasini hududlardagi rivojlanishi, ularga ta’sir qiluvchi omillar, hududlar salohiyati va istiqbollari statistik jihatdan keng tadqiq etilmagan.

### **TADQIQOT METODOLOGIYASI**

Tadqiqotni amalga oshirishda tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, statistik guruhlash, ekspert baholash, ilmiy abstraksiyalash va mantiqiy fikrlash, mulohaza yuritish, kuzatish, solishtirish, tanlash, umumlashtirish, dinamik o‘zgarishni aniqlash, makroiqtisodiy ma’lumotlarni taxlil qilish, induksiya va deduksiya, klassifikasiyalash, algoritmlashtirish, dasturlash, qiyosiy taqqoslash va ekspert baholash usullaridan keng foydalanilgan.

### **TAHLIL VA NATIJALAR**

Biz tadqiqot olib borgan Qashqadaryo viloyati iqtisodiyotida jami band bo‘lganlarning 36,7 % agrar sohada faoliyat yuritmoqda hamda yalpi hududiy mahsulotning 41,6 % qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligi hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Agrar sohada yaratilgan qo‘shilgan qiymat sanoat (qurilishni qo‘shgan holda) tarmog‘i va xizmatlar sohasiga nisbatan mos ravishda 1,2 va 1,4 martadan ziyodga yuqori bo‘lgan. Bu ma’lumotlar hududning agrar indistural yo‘nalishda faoliyat yuritayotganligidan dalolat beradi.

Qashqadaryo viloyatida 2024 yilda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi joriy baholarda 44293,5 mlrd. so‘mni tashkil etib, uning 37,9 % dehqonchilikda, 62,1 % chorvachilik tarmog‘ida yaratilgan. 2015-2024 yillar mobaynida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining o‘sish surati 4,7 martaga, shundan dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlari bo‘yicha esa tegishli ravishda 4,0 va 5,3 martani tashkil qilib, o‘rtacha yillik qo‘shimcha o‘sish suratlari 3,2; 2,0 va 4,1 % teng bo‘lgan. Chorvachilik mahsulotlari o‘zgarishi darajasining nisbati yuqori ekanligi asosan narxni ta’siri tufayli yuz bergan. Shunga ko‘ra dehqonchilik sohasiga nisbatan chorvachilikda mahsulot ishlab chiqarish hajmi qariyb 2 martaga jadallashgan. Shuningdek, 2015-2023 yillarda qishloq xo‘jaligi ekin maydonlari 85.5 % (71469,9 ga)

kamaygan bo‘lsada, yetishtirilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari solishtirma narxlarda hisoblanganda o‘zidan oldingi yillarga nisbatan mos ravishda 106,1 %, 106,5 %, 103,3 %, 96,5 %, 101,4 %, 103,7 %, 101,9 %, 104,9 %, 103,7 %, 104,2 % o‘sib borgan, jumladan dehqonchilik sohasida mos ravishda 105,2 %, 105,0 %, 99,7 %, 88,9 %, 101,7 %, 105,4 %, 100,4 %, 107,4 %, 103,7 % va 102,9 % o‘zgarib turgan bo‘lsa, chorvachilik mahsulotlari yetishtirish ko‘proq o‘sib borgan, ya‘ni mos ravishda 106,7 %, 107,7 %, 105,9 %, 103,0 %, 101,2 %, 101,7 %, 101,9 %, 103,3 %, 103,8 % va 105,1 % tashkil qilgan(1-jadval).

**1-jadval**

**Qashqadaryo viloyatida qishloq xo‘jaligining asosiy ko‘rsatkichlari<sup>1</sup>**

|                                              | 2015     | 2016     | 2017     | 2018     | 2019     | 2020     | 2021     | 2022     | 2023     | 2024    |
|----------------------------------------------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|---------|
| <b>Qishloq xo‘jaligida ekin maydoni, ga.</b> | 493918,0 | 493895,0 | 472831,0 | 463115,0 | 443428,0 | 454629,0 | 423884,0 | 418465,0 | 422456,1 | x       |
| Qishloq xo‘jaligi mahsuloti, mlrd.so‘m       | 9089,0   | 10863,6  | 14360,6  | 17206,5  | 19933,9  | 23777,8  | 28275,6  | 32240,7  | 38462,6  | 42693,2 |
| shu jumladan:                                |          |          |          |          |          |          |          |          |          |         |
| dehqonchilik                                 | 4047,5   | 4538,3   | 6605,0   | 6956,4   | 7978,9   | 9236,3   | 11332,1  | 13266,4  | 14913,7  | 16168,2 |
| chorvachilik                                 | 5041,5   | 6325,3   | 7755,6   | 10250,1  | 11955,0  | 14541,5  | 16943,5  | 18974,3  | 23548,9  | 26525,0 |
| O‘tgan yilga nisbatan o‘sish sur‘ati, foizda | 106,1    | 106,5    | 103,3    | 96,5     | 101,4    | 103,7    | 101,9    | 104,9    | 103,7    | 104,2   |
| shu jumladan:                                |          |          |          |          |          |          |          |          |          |         |
| dehqonchilik                                 | 105,2    | 105,0    | 99,7     | 88,9     | 101,7    | 105,4    | 100,4    | 107,4    | 103,7    | 102,9   |
| chorvachilik                                 | 106,7    | 107,7    | 105,9    | 103,0    | 101,2    | 102,7    | 101,9    | 103,3    | 103,8    | 105,1   |

<sup>1</sup>2015-2023 yillar uchun ma‘lumotlar aniqlik kiritilgan (qayta baholab chiqilgan) ma‘lumotlarni hisobga olgan holda keltirilgan.

<sup>2</sup> Dastlabki ma‘lumotlar

Yuqoridagi tahlillarda berib o‘tilganidek Qashqadaryo viloyatda qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligi mahsulotlari (xizmatlari), 2024 yilda 44293,5 mlrd.so‘mlik ko‘rsatkich bilan respublika qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligi mahsulotlari (xizmatlari)ning 9,5 %, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari 42693,2 mlrd.so‘m yoki 9,6 %, shundan hududlar kesimida dehqonchilik mahsulotlari 16168,2 mlrd.so‘m yoki 7,4 %, chorvachilik mahsulotlari, 26525,00 mlrd.so‘m yoki 11,7 %, ayniqsa yirik shoxli qoramollar 1762,7 ming bosh yoki 12,1 % va qo‘y va echkilar 5109,7 ming bosh yoki 20,8 % tashkil etadi.

Qashqadaryo viloyatda tahlil amalga oshirilayotgan davrlarda qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining dehqonchilik va chorvachilik sohalari tomonidan ishlab chiqarilgan hajmida dehqonchilik sohasining ulushi 37,9-45,4 % atrofida o‘zgarib turgan bo‘lsa chorvachilikning ulushi esa 54,6-62,1 % tashkil etib viloyat qishloq xo‘jaligidagi

<sup>1</sup> Muallif hisob-kitoblari

ustunligini ko‘rsatib turibdi, ya'ni chorvachilik dehqonchilikka nisbatan (2024 yilda 1,64 martaga) yuqori, o‘shish sur'atida ham chorvachilik yuqori bo‘lgan(2-jadval).

Keyingi jadval ma'lumotlarida viloyatda yetishtirilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining umumiy qiymat ko‘rinishida yillar davomidagi o‘zgarishlar dinamikasi zanjirli va bazis usullarda tahlili keltirilgan. Unga ko‘ra, 2024 yilda 2013 yilga nisbatan o‘zgarish sur'ati va qo‘shimcha o‘shish sur'ati bazis usulda 6,7

**2-jadval**

**Qashqadaryo viloyatida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining dinamikasi**

| Yillar | Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining hajmi,<br>mlrd so‘m |                     |                     | O‘shish sur'ati,<br>%             |                     |                     |
|--------|--------------------------------------------------------|---------------------|---------------------|-----------------------------------|---------------------|---------------------|
|        | Amaldagi bahoda,<br>mlrd so‘m                          | Shu jumladan, %     |                     | Qishloq<br>xo‘jaligi<br>mahsuloti | Shu jumladan,       |                     |
|        |                                                        | Dehqonchi-<br>likda | Chorvachi<br>-likda |                                   | Dehqonch<br>i-likda | Chorvachi<br>-likda |
| 2013   | 6368,8                                                 | 45,4                | 54,6                | 107,4                             | 107,7               | 107,1               |
| 2014   | 7689,1                                                 | 42,3                | 57,7                | 103,0                             | 105,5               | 106,4               |
| 2015   | 9089,0                                                 | 44,5                | 55,5                | 106,1                             | 105,2               | 106,7               |
| 2016   | 10865,1                                                | 41,8                | 58,2                | 106,5                             | 105,0               | 107,7               |
| 2017   | 14360,6                                                | 46,0                | 54,0                | 103,3                             | 99,7                | 105,9               |
| 2018   | 17206,5                                                | 42,4                | 57,6                | 96,5                              | 88,9                | 103,0               |
| 2019   | 19933,9                                                | 38,2                | 61,8                | 101,4                             | 101,7               | 101,2               |
| 2020   | 23777,8                                                | 39,5                | 60,5                | 103,7                             | 105,4               | 102,7               |
| 2021   | 28275,6                                                | 39,2                | 60,8                | 101,3                             | 100,4               | 101,9               |
| 2022   | 32240,7                                                | 40,7                | 59,3                | 104,9                             | 107,4               | 103,3               |
| 2023   | 38462,1                                                | 39,0                | 61,0                | 103,7                             | 103,7               | 103,8               |
| 2024   | 42693,2                                                | 37,9                | 62,1                | 104,2                             | 102,9               | 105,1               |

\* Muallif hisob-kitoblari

va 5,7 martaga o‘sgan bo‘lsa, zanjirli usulda esa o‘zidan oldingi yilga nisbatan o‘zgarish sur'ati va qo‘shimcha o‘shish sur'ati 111,0 % va 11,0 % oshgan, xolos(3-jadval).

**3-jadval**

**Viloyatda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtirish dinamikasi\***

| Yillar | Qishloq<br>xo‘jaligi<br>mahsuloti ,<br>mlrd so‘m | Mutlaq qo‘shimcha<br>o‘zgarish mlrd<br>so‘m |          | Nisbiy o‘zgarish, % |          | Qo‘shimcha<br>o‘zgarish , % |          |
|--------|--------------------------------------------------|---------------------------------------------|----------|---------------------|----------|-----------------------------|----------|
|        |                                                  | bazisli                                     | zanjirli | bazisli             | zanjirli | bazisli                     | zanjirli |
| 2013   | 6368,8                                           | -                                           | -        | 100                 | 100      | -                           | -        |
| 2014   | 7689,1                                           | 1320,3                                      | 1320,3   | 120,7               | 120,7    | 20,7                        | 20,7     |
| 2015   | 9089,0                                           | 2720,2                                      | 1399,9   | 142,7               | 118,2    | 42,7                        | 18,2     |
| 2016   | 10865,1                                          | 4496,3                                      | 1776,1   | 170,6               | 119,5    | 70,6                        | 19,5     |
| 2017   | 14360,6                                          | 7991,8                                      | 3495,5   | 225,5               | 132,2    | 125,5                       | 32,2     |
| 2018   | 17206,5                                          | 10837,7                                     | 2845,9   | 270,2               | 119,8    | 170,2                       | 19,8     |
| 2019   | 19933,9                                          | 13565,1                                     | 2727,4   | 312,9               | 115,4    | 212,9                       | 15,4     |
| 2020   | 23777,8                                          | 17409,0                                     | 3843,9   | 373,3               | 119,2    | 273,3                       | 19,2     |
| 2021   | 28275,6                                          | 21906,8                                     | 4497,8   | 443,9               | 118,9    | 343,9                       | 18,9     |
| 2022   | 32240,7                                          | 25871,9                                     | 3965,1   | 506,2               | 114,0    | 406,2                       | 14,2     |



|      |         |        |        |       |       |       |      |
|------|---------|--------|--------|-------|-------|-------|------|
| 2023 | 38462,1 | 2093,3 | 6221,4 | 603,9 | 119,3 | 503,9 | 19,3 |
| 2024 | 42693,2 | 6324,4 | 4231,2 | 670,3 | 111,0 | 570,3 | 11,0 |

\* Muallif hisob-kitoblari

Shu jumladan viloyat qishloq xo‘jaligi dehqonchilik sohasining asosiy mahsuloti hisoblanadigan don va dukkakli don ekinlari yetishtirish dinamikasi statistik tahlilida turli xil o‘zgarishlar tendensiyasini kuzatishimiz mumkin. Ya'ni don va dukkakli don ekinlarining o‘zgarish sur'ati bazis usulida 2013 yilga nisbatan 2014-2016 yillarda mos ravishda 102,6 %, 105,3 % va 106,0 % o‘shishga erishilgan bo‘lsa, keyingi yillarda doimiy ravishda pasayish kuzatilgan, ayniqsa 2021-2022 yillardagi pasayish mos ravishda - 24,1 % va -21,7 % tashkil qilgan. O‘zgarish va qo‘shimcha o‘zgarish sur'ati zanjirsimon usulda tahlil qilinganda ham o‘zgarish tendensiyasini ko‘rishimiz mumkin. Ya'ni 2017-2018 yillarda hamda 2021-2022 yillarda mos ravishda -9,8 %, -10,1 %, -6,0 % va -13,2 % pasayish kuzatilgan(4-jadval).

#### 4-jadval

#### **Qashqadaryo viloyatida don va dukkakli don ekinlari yetishtirish dinamikasi, tonna**

| Yil  | Don va dukkakli ekinlar | Mutlaq qo‘shimcha o‘zgarish tonna |          | Nisbiy o‘zgarish, % |         | Qo‘shimcha o‘zgarish, % |         |
|------|-------------------------|-----------------------------------|----------|---------------------|---------|-------------------------|---------|
|      |                         | bazisli                           | zanjirli | bazisli             | bazisli | zanjirli                | bazisli |
| 2013 | 1008643                 | -                                 | -        | 100                 | 100     | -                       | -       |
| 2014 | 1035358                 | 26715                             | 26715    | 102,6               | 102,6   | 2,6                     | 2,6     |
| 2015 | 1062590                 | 53947                             | 27232    | 105,3               | 102,6   | 5,3                     | 2,6     |
| 2016 | 1069229                 | 60586                             | 66390    | 106,0               | 100,6   | 6,0                     | 0,6     |
| 2017 | 964815                  | -43828                            | -104414  | 95,7                | 90,2    | -4,3                    | -9,8    |
| 2018 | 800682                  | -207961                           | -164133  | 79,4                | 89,9    | -20,6                   | -10,1   |
| 2019 | 938416                  | -70227                            | 137734   | 93,0                | 117,2   | -7,0                    | 17,2    |
| 2020 | 882116                  | -126527                           | -56300   | 87,5                | 94,0    | -12,5                   | -6,0    |
| 2021 | 765478                  | -243165                           | -116638  | 75,9                | 86,8    | -24,1                   | -13,2   |
| 2022 | 789632                  | -219011                           | 24154    | 78,3                | 103,2   | -21,7                   | 3,2     |
| 2023 | 840044                  | -168599                           | 50412    | 83,3                | 106,4   | -12,7                   | 6,4     |
| 2024 | 893500                  | -115143                           | 53456    | 88,6                | 106,4   | -11,4                   | 6,4     |

\* Muallif hisob-kitoblari

Shuningdek, viloyat qishloq xo‘jaligi dehqonchilik sohasining asosiy mahsulotlaridan biri hisoblanadigan kartoshka yetishtirish jarayonini dinamik tahlil qilganimizda ko‘rdikki bazis usulda doimiy ravishda o‘shish tendensiyasi kuzatilgan, ya'ni 2024 yil 2013 yilga nisbatan 46,3 % o‘sgan, zanjirsimon usulda ham asosan o‘shish tendensiyasi kuzatilgan, faqatgina 2018 yilda o‘zidan oldingi yilga nisbatan - 6,0 % kamayish kuzatilgan(21-ilova). Bundan tashqari viloyat qishloq xo‘jaligi dehqonchilik sohasida sabzavot yetishtirishning dinamik tahlili ko‘rsatdiki bazis yilga nisbatan olinganda doimiy ravishda o‘shishga erishilgan va eng yuqori o‘shishga 2024 yilda (136,2%) qayd etilgan, zanjirli usulda o‘zidan olingi yilga nisbatan solishtirilganda ushbu yillarda o‘zgarish tendensiyasini kuzatish mumkin, ya'ni 2018-2020 yillarda mos ravishda -5,6 %, -0,2 % va -0,4 % kamaygan bo‘lsa, eng yuqori o‘shish darajasini 2014 yil, 2015 yil va 2022 yili mos ravishda 6,7%, 6,1 % va 7,6 % ko‘rsatgan.

Shuningdek, tahlillarimizdan ko‘rinib turibdiki viloyatda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari tarkibida chorvachilik asosiy o‘rinni egallar ekan. Viloyatda chorvachilik sohasining ichki imkoniyatlarini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilib borilayotganligi, shuningdek, ularga davlat tomonidan tizimli yordam ko‘rsatilib kelinayotganligi chorva mollari bosh sonining ko‘payishiga, ichki iste‘mol bozorlarini chorvachilik mahsulotlari bilan to‘ldirishga imkon yaratdi. Viloyatda go‘sh(tirik vaznda) ishlab chiqarishni dinamikasini tahlil qilganimizda ko‘rdikki keyingi yillardagi o‘zgarishlar bazis davrga nisbatan keskin o‘sib kelgan va ushbu yillarda 106,4% dan 157,8% gacha o‘sgan(o‘rtacha 133,1%) bo‘lsa ushbu yillarda o‘zidan oldingi yilga nisbatan o‘sish sur‘ati esa o‘rtacha 104,2% tashkil qilgan. Ushbu yillarda qo‘shimcha o‘zgarish sur‘ati bazisli davrga nisbatan 33,1%, o‘zidan oldingi yilga nisbatan 4,2% ko‘rsatmoqda(3.5-jadval).

### 3.5-jadval

**Qashqadaryo viloyatida tirik vaznda go‘sh(t) ishlab chiqarish dinamikasi, tonna**

| Yil  | Go‘sh(t) | Mutlaq qo‘shimcha o‘zgarish tonna |          | Nisbiy o‘zgarish, % |         | Qo‘shimcha o‘zgarish, % |         |
|------|----------|-----------------------------------|----------|---------------------|---------|-------------------------|---------|
|      |          | bazisli                           | zanjirli | bazisli             | bazisli | zanjirli                | bazisli |
| 2013 | 219133   | -                                 | -        | 100                 | 100     | -                       | -       |
| 2014 | 233207   | 14074                             | 14074    | 106,4               | 106,4   | 6,4                     | 6,4     |
| 2015 | 247788   | 28655                             | 14581    | 113,1               | 106,3   | 13,1                    | 6,3     |
| 2016 | 266254   | 47121                             | 18466    | 121,5               | 107,4   | 21,5                    | 7,4     |
| 2017 | 281900   | 62767                             | 15646    | 128,6               | 105,9   | 28,6                    | 5,9     |
| 2018 | 289287   | 70154                             | 7387     | 132,0               | 102,6   | 32,0                    | 2,6     |
| 2019 | 293704   | 74571                             | 4417     | 134,0               | 101,5   | 34,0                    | 1,5     |
| 2020 | 301907   | 82774                             | 8203     | 137,8               | 102,8   | 37,8                    | 2,8     |
| 2021 | 305079   | 85946                             | 3172     | 139,2               | 101,1   | 39,2                    | 1,1     |
| 2022 | 315430   | 96297                             | 10351    | 143,9               | 103,4   | 43,9                    | 3,4     |
| 2023 | 328716   | 109583                            | 13286    | 150,0               | 104,2   | 50,0                    | 4,2     |
| 2024 | 345900   | 126767                            | 17184    | 157,8               | 105,2   | 57,8                    | 5,2     |

\*Muallif hisob-kitoblari

Chorvachilikning yana bir asosiy mahsulotlaridan biri bo‘lgan sut mahsulotlari ishlab chiqarish dinamikasini tahlilidan ko‘rishimiz mumkinki, bazis yilga nisbatan olingan o‘zgarishlar 106,9 % dan 166,3 % gacha o‘sib borgan yoki bitta sigirdan sog‘ib bolingan sut miqdori ushbu yillarda o‘rtacha 2,15 tonnani tashkil qilgan yoki o‘rtacha 116,3 % o‘sishga erishilgan. Shuningdek, o‘zidan oldingi yilga nisbatan solishtirganimizda 101,6 % dan 107,3 % gacha (o‘rtacha 104,7%) o‘zgarib turgan. Bitta sigirdan sog‘ib olingan sut miqdori, ya‘ni mahsuldorlikda ham katta o‘zgarish kutilmaydi(25-ilova). Respublikada xo‘jalik toifalari bo‘yicha sigirlardan sog‘ib olinayotgan sut miqdorini (2024) Qashqadaryo viloyatida xo‘jalik toifalari bo‘yicha sigirlardan sog‘ib olinayotgan sut miqdori bilan solishtirganimizda quyidagi ma‘lumotlarga ega bo‘ldik. Ya‘ni respublikada bitta sigirdan o‘rtacha 2.45 tonna, jumladan dehqon va tomorqa xo‘jaliklarida 2,51 tonna, fermer xo‘jaliklarida 1,69

tonna va qishloq xo‘jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda 1,69 tonna sut sog‘ib olingan bo‘lsa (xo‘jalik toifalarining o‘rtachaga nisbati 1,01, 0,69, 0,69), Qashqadaryo viloyatida mos ravishda o‘rtacha 2,37 tonna, 2,59 tonna, 0,83 tonna va 0,96 tonnani (xo‘jalik toifalarining o‘rtachaga nisbati 1,09, 0,35, 0,41) tashkil qilgan. Respublikadagi kabi viloyatda ham sigirlardan sog‘ib olinayotgan sut miqdori yoki mahsuldorligi dehqon va tomorqa xo‘jaliklarida yuqoriligi ko‘rinib turibdi.

Parrandachilikning asosiy mahsulotlaridan biri bo‘lgan tuxum mahsulotlari yetishtirish dinamikasini tahlil natijalari ko‘rsatmoqdaki 2013 yilda 283884 ming dona, 2024 yilga kelib, 564300 ming dona tuxum ishlab chiqarilganligini va bu o‘tgan davrga nisbatan 280416 ming dona yoki 198,8 % ko‘p ekanligini ko‘rishimiz mumkin. Bazis davrga nisbatan doimiy o‘sish tendensiyasi kuzatilgan bo‘lsada, o‘zidan oldingi yilga nisbatan o‘sish va kamayish tendensiyalarini ko‘rishimiz mumkin. Masalan, 2019 yili oldingi yilga nisbatan -13,7%, 2021 yili -7,2 % va 2024 yili -2,5 % kamaygan(26-ilovalar). Tuxum yetishtirish bo‘yicha respublika ko‘rsatkichlari bilan solishtirganimizda 2024 yili bitta ona tovuqdan yil davomida olingan tuxum o‘rtacha 82,6 donani, jumladan dehqon va tomorqa xo‘jaliklarida 102,2 dona, fermer xo‘jaliklarida 82,6 dona va qishloq xo‘jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda 108,9 dona olingan bo‘lsa, Qashqadaryo viloyatida mos ravishda 54,1 dona, 51,7 dona va 56,2 dona olingan. Umuman tuxum yetishtirish bo‘yicha respublika kabi viloyatda ham mahsuldorlik nihoyatda past.

### **XULOSA**

Hozirgi sharoitda qishloq xo‘jaligi tarmog‘ini statistik o‘rganib chiqishning asosiy vazifalari quyidagilardir: tarmoq faoliyati ustidan statistik kuzatuv o‘tkazish dasturini ishlab chiqish; qishloq xo‘jaligi faoliyati natijalarini tavsiflovchi ko‘rsatkichlar tizimini aniqlash; qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining asosiy turlarini ishlab chiqarish ko‘lamlari o‘zgarishining mutloq sur‘ati va intensivligini tahlil qilish; qishloq xo‘jalik mahsulotlarining asosiy turlarini ishlab chiqarish ko‘lamlaridagi strukturalar va strukturaviy siljishlarni tahlil qilish; qishloq xo‘jalik mahsulotlari ishlab chiqarish ko‘lamlarining asosiy ko‘rsatkichlari bo‘yicha hududiy taqqoslashlar o‘tkazish; qishloq xo‘jaligi faoliyati natijalarini tavsiflovchi dinamikaning bir o‘lchamli qatorlarini modellashtirish va prognozlashtirish; chorvachilik faoliyatining natijalariga ta'sir qiluvchi har xil omillarni tahlil qilish.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1.O‘zbekiston Respublikasining “Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”gi qonuni 30.04.1998 y. n 602-i (yangi tahriri)

2. O‘zbekiston Respublikasining “Dehqonxo‘jaligito‘g‘risida”gi qonuni Qonunchilik palatasi tomonidan 2021 yil 13 yanvarda qabul qilingan. Senat tomonidan 2021 yil 12 martda ma’qullangan.

3.(5-moddaning uchinchi qismi O‘zbekiston Respublikasining 2009 yil 25 dekabrda O‘RQ-240-sonli Qonuni tahririda — O‘R QHT, 2009 y., 52-son,555-moddada)

4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2017 — 2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF — 4947-sonli Farmoni.Manba: <https://lex.uz/docs/3107036>

5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi “Qishloq xo‘jaligi va ekologiya statistika boshqarmasi” ma‘lumotlari”.

yanvar-dekabr. O‘zbekiston respublikasi qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligi.

Manba: stat.uz.

6. O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020 -2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida.

Manba: <https://www.lex.uz/docs/45673>

7. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. “2020 yilda qishloq xo‘jaligi ekinlarining ekin maydoni, bog‘lar, uzumzorlar maydoni, yalpi hosili va hosildorligi” (dastlabki ma‘lumotlar). STATISTIK BYuLLeTeN. Toshkent–2021y.

8. O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020- 2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. Manba: <https://www.lex.uz/docs/45673>

9. Афанасьев В.Н., Статистика сельского хозяйства. Москва 2003 г.

10. Башкатов Б.И. Статистика сельского хозяйства. С основами общей теории статистики. – М. :2001.-87 с.

11. Berkinov B.B. O‘zbekistonda fermer xo‘jaliklariga xizmat ko‘rsatuvchi infratuzilmalarni rivojlantirish yo‘nalishlari.– T.: TDIU, 2007,-23 b.;

12. Гаабе Ю.Э. Статистика сельского хозяйства – М.: Статистика. 1964.-502с.

13. Гозулов А.И. Статистика сельского хозяйства - М.: Статистика, 1967.-267с.

14. Забутый А., Ph.D. Animal Science; - Сельское хозяйство Израиля; - Hannover 2012. – 25стр.

15. Зинченко А.Р. Сельскохозяйственная статистика с основами социально-экономической статистики. - М., 1998.-345 с.

16. Zokirov O., Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Darslik. T., “O‘AJBNT” Markazi, 2003, -265 b.;

17. Кундиус П. Экономика агропромышленного комплекса. –М.: «Издательство КноРус», 2010. -570 с.

18. Макконнелл К.Р. Экономикс. В 2-х т. Т-1. – М., 2003. – 399 с.,

19. Mirzaev Q.D. Agroservis xizmatlari samaradorligini oshirishning metodologik asoslari. i.f.d. darajasini olish uchun yozilgan diss., Samarqand – 2011, -200 b.,

20. Saidova D.N., va b.. Agrar siyosat va oziq-ovkat xavfsizligi. O‘quv qo‘llanma. T.: O‘zR Fanlar Akademiyasi Asosiy kutubxonasi, 2016. – 56 b.

21. Salimov B.T., Qishloq xo‘jaligi infratuzilmasi iqtisodiyoti. O‘quv qo‘llanma. – T.: TDIU, 2004. 22-23 b.,

22. Farmonov T.X. Fermer xo‘jaliklarini rivojlantirish istiqbollari. – T.: Yangi asr avlodi, 2004. -30 b;

23. <https://kun.uz/99444746>

24. <https://kun.uz/9264573>